

การบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหาร : จากยุคก่อตั้งสู่นาคต

กรกฎ โอภาสเจริญมงคล*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหารจากยุคก่อตั้งสู่นาคต มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหารในด้านหลักการที่สำคัญต่างๆ จากอดีตถึงปัจจุบัน 2. เพื่อศึกษาการบริหารวัดโสธรวรารามวรวิหารจากอดีตถึงปัจจุบัน 3. เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาและการบริหารวัดโสธรวรารามวรวิหาร 4. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหาร 5. เพื่อศึกษาแนวโน้มการบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหารในอนาคต กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยการบริหารและการพัฒนาของผู้นำวัด คือหลักการบริหาร 7 ประการ (POSDCORB ของ Luther Gulick, 1937) และศึกษาปัจจัยสนับสนุนส่งผลให้เกิดตัวแปรในด้านการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหาร ทั้ง 3 ด้าน คือ 1. ด้านการสร้างถาวรวัตถุและวัดถุมงคล 2. ด้านศาสนศึกษา 3. ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม โดยศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพและวิจัยเชิงปริมาณ ส่วนที่ 1 วิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากเอกสารและศึกษากลุ่มเป้าหมายโดยการสัมภาษณ์พระเถระผู้มีพรรษา 20 ขึ้นไป และพระภิกษุมัชฌิมผู้มีพรรษา 20 ลงมา รวมทั้งหมดจำนวน 12 รูป ผลการวิจัย (1) การพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหารในด้านหลักการที่สำคัญต่างๆ จากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่า การพัฒนาบุคลากรภายในวัดมีการฝึกอบรมมีนิสัยให้มีจิตใจเข้มแข็ง มีความอดทน โดยใช้หลักการทางธรรม มีพรหมวิหาร 4 และสัปปุริสธรรม 7 ส่วนทางโลก เป็นแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (2) การบริหารวัดโสธรวรารามวรวิหารจากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่า ผู้บริหารได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับบุคลากรทั้งพระภิกษุ สามเณร และฆราวาสมุ่งเน้นการบริหารในด้านการศึกษาให้ความรู้ และให้สิ่งตอบแทนแก่บุคลากร (3) ปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาและการบริหารวัดโสธรวรารามวรวิหาร พบว่า ความเชื่อความศรัทธาในองค์หลวงพ่อบุญพระพุทธรูปโสธรร่วมบริจาคทำบุญ และบุคลากรพุทธบริษัท 4 รวมทั้งงบประมาณจากทางราชการ (4) ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารและการพัฒนา

* นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

วัดโสธรวรารามวรวิหาร พบว่า ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ที่แตกต่างออกไปจากผู้ร่วมบริหาร (บรรพชิตและฆราวาส) ทำให้เกิดการแตกแยกภายในองค์การวัด (5) แนวโน้มการบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหารในอนาคตพบว่า ทางวัดโสธรฯ จะจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับวัดโสธรฯ สำหรับด้านการบริหารงานภายในวัดโสธรวรารามวรวิหารที่ได้นำเอาหลักทฤษฎีของ Luther Gulick, POSDCORB มาปรับใช้ภายในวัดโสธรฯ นั้นข้อสรุปในการบริหารงานของเจ้าอาวาสแต่ละยุคที่ได้ปฏิบัติและเน้นหนักนั้นคือ เจ้าอาวาสรูปที่ 1-2 ได้เน้นหนักในด้านการวางแผน (รูปที่ 3) ได้เน้นหนักในด้านการจัดการที่เกี่ยวกับบุคคล (รูปที่ 4-5) ได้เน้นหนักในด้านการวางแผน (รูปที่ 6) ได้เน้นหนักในด้านการจัดการที่เกี่ยวกับบุคคลและในด้านการสั่งการหรือการอำนวยความสะดวก (รูปที่ 7) ได้เน้นหนักในด้านการวางแผน (รูปที่ 8) ได้เน้นหนักในด้านการวางแผนในด้านการจัดการที่เกี่ยวกับบุคคลและในด้านการงบประมาณ (รูปที่ 9) ได้เน้นหนักในด้านการจัดการ (รูปที่ 10) ได้เน้นหนักในด้านการวางแผนและในด้านการงบประมาณ (รูปที่ 11) ได้เน้นหนักในด้านการวางแผนในด้านการจัดการที่เกี่ยวกับบุคคลและในด้านการงบประมาณ (รูปที่ 12-13) ได้เน้นหนักในด้านการงบประมาณ ส่วนที่ 2 ศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ สุ่มจากกลุ่มประชากรทั้งหมด 150 รูป/คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for windows ร้อยละ, ค่าเฉลี่ย, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน, ค่าพิสัย (range) ในการวิเคราะห์ข้อมูลผลการวิจัยจากข้อมูลพระภิกษุ สามเณร การบริหารงานภายในวัด ทั้ง 7 มิติ POSDCORB พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.58 ข้อมูลอุปาสก อุปาสิกา การทำบุญและปฏิบัติธรรมพบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.81 ข้อมูลพุทธศาสนิกชนทั่วไป การทำบุญและปฏิบัติธรรมพบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.98

คำสำคัญ: การบริหาร การพัฒนา วัดโสธรวรารามวรวิหาร

Abstract

Research. Management and development of Sothonwararamworawihan temple from the Origin to future. The objectives are: 1. To study the development of Sothonwararamworawihan temple of important principles. From past to present, 2. To administrative Sothonwararamworawihan temple of the Past to the Present 3. To support the development and management of Sothonwararamworawihan temple 4. To study the problems and difficulties in managing and Development of Sothonwararamworawihan temple 5. to study trends in the management and development of Sothonararamworawihan temple in the future. Concepts used in research management and leadership development of the temple. The Management 7 Things (POSDCORB of Luther Gulick, 1937) and study the factors causing variations in the measured of

Sothonwararamworawihan temple, the 3 aspects: 1. The creation Thawornwatthu and Welcome 2. Religious. Education 3. the propagation of religious justice. The qualitative and quantitative research studies. Section 1: qualitative research. Consult the documentation and study groups by interviewing Thera the years 20 and above and monks middle of the years 20 to a total of 12 the results of the research (1) development of Sothon wararamworawihan temple in the field. important principles. From past to present, the development of internal staff training measures are fetched with a strong mind. Be patient with the principles of fair and equitable Sappuris Promwihan 4 and 7 parts of the world as a public hearing. Participatory (2) administrative of Sothonwararamworawihan temple from the past to the present, the management has focused on both the monks and lay people to focus on knowledge management in education. And give consideration to the people (3) factors contribute to the development and management of Sothonwararamworawihan temple found that faith in the Lord Buddha's father donated Sothon merit. Buddhists and people from the government budget, as well as four (4) problems and difficulties in managing and developing measures that of Sothon wararamworawihan temple administrators have a different vision of co-management. (Brrpchit and secular) cause a schism within the organization to measure (5) trends in the management and development measures of Sothonwararamworawihan temple in the measure that established the museum as Sothon will learn about history. With respect to the measure Sothon. For internal management of Sothonwararamworawihan temple has adopted the theory of Luther Gulick, POSDCORB adapted to measure the Sothon. In conclusion, the administration of the abbot of each practice, and stressed that it is. Abbot Figure 1-2 is a heavy emphasis on planning (Figure 3) has a heavy emphasis on the management about the person (Figure 4-5) has a heavy emphasis on planning (Fig. 6) are highlighted. Weight Management is about people and in the instruction or direction (Figure 7) has a heavy emphasis on planning (Figure 8) has a heavy emphasis on planning in management is about. and in the budget (Figure 9) has a heavy emphasis on the organization (Figure 10) has a heavy emphasis on planning and the budget (Figure 11) has a heavy emphasis on the planning side. deal about the people and the budget (Figure 12-13) has focused heavily on the budget. Section 2: quantitative studies. Survey population of all 150 images / people use the query as a research tool, the software package SPSS for windows per cent, average, standard deviation, the range (range) of data analysis findings from a Buddhist novice. The temple administration, 7-D POSDCORB the overall average level of 3.58 for Aubask Aubasika merit and practice shows that the overall average of 3.81 in the most general information Buddhists. Philanthropy and the practice showed that the overall average level of 3.98.

Keywords: Management, Development, Sothonwararamworawihan temple

บทนำ

วัดในพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นองค์การทางศาสนาองค์การหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับเป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชนทั่วไป และยังเป็นสถานที่ที่ฝึกฝน ขัดเกลา อบรมบ่มนิสัย กุลบุตรผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา วัดแห่งแรกของพระพุทธศาสนาคือ วัดเวฬุวัน หรือวัดเวฬุวนาราม ตามประวัติว่าเป็นที่พำนักอาศัย (อาราม วิหาร) ของผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เป็นสถานที่สงบ ร่มเย็นทั้งทางกายและทางใจซึ่งเหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม ตรงกับความหมายว่า อาราม ส่วนชาวไทยเรียกสถานที่อยู่ของผู้ประพฤติพรหมจรรย์ว่า “วัด” เพราะสถานที่ดังกล่าวใช้เป็นวัด ภูมิธรรม ภูมิความรู้ของพุทธศาสนิกชนผู้มาวัดว่าสามารถประพฤติปฏิบัติธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า ได้มากน้อยแค่ไหน ในสมัยพุทธกาลเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้วนั้น จึงได้ออกสั่งสอนเวไนยสัตว์ด้วยการประกาศธรรมวินัย ภายหลังจึงได้มีพระสาวกออกบวชติดตาม พระพุทธองค์มาเรื่อย ๆ ในขณะเดียวกันก็ช่วยพระพุทธองค์ประกาศธรรมวินัยสั่งสอนเวไนยสัตว์อีกแรง หนึ่งด้วย พระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นก็ได้ช่วยกันจาริกไปตามที่ต่าง ๆ เพื่อประกาศพระศาสนา

ต่อเมื่อพระพุทธองค์ได้เสด็จไปถึงกรุงราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสารจึงได้ทรงเลือกสถานที่ แห่งหนึ่งซึ่งเป็นพระราชอุทยานของพระองค์เองอยู่ไม่ห่างจากตัวเมืองมากนักให้เป็นสถานที่ประทับของ พระพุทธองค์พร้อมด้วยเหล่าสาวกจำนวน 1,000 รูป บริเวณนั้นเป็นสถานที่ร่มรื่นเพราะมีต้นไม้ อยู่มากเป็นจำนวนมาก ชาวเมืองราชคฤห์เรียกสถานที่แห่งนั้นว่า เวฬุวัน แปลว่า สวนไม้ ด้วยเป็นสถานที่ กว้างใหญ่อยู่ไม่ไกลจากชุมชนทั้งเจียบสจัดไม่พลุกพล่านด้วยผู้คนควรเป็นที่ลึกลับอยู่ตามสมณวิสัย เมื่อพระเจ้าพิมพิสารทรงถวายพระราชอุทยานเวฬุวันเป็นสังฆทาน พระศาสดาจึงทรงปรารถนาเหตุนี้ให้ พระภิกษุรับอารามที่ทายกถวายตามปรารถนา พระเวฬุวนาราม จึงเกิดขึ้นเป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงประทับอยู่ ณ เวฬุวันวิหาร ประดิษฐานพระพุทธศาสนา ณ พระเวฬุวันวิหารแต่นั้นมา นี้คือมูลเหตุซึ่งทำให้วัดในพระพุทธศาสนา เริ่มมีขึ้นมา และเห็นได้ว่าวัดในสมัยแรกนั้นเป็นเพียงสวนป่า ซึ่งใช้เป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น เมื่อมาในสมัยหลังวัดได้ถูกเพิ่มสถานภาพและหน้าที่ของตน มากขึ้นกว่าแต่ก่อนจากที่เป็นเพียงแค่สถานที่พักสงฆ์ ต่อมาจึงทำให้วัดมีสถานภาพเป็นองค์การที่ใหญ่ โตขึ้น หมายถึง วัดมีหน้าที่ที่จะต้องทำมากขึ้นเพราะวัดจะต้องมีกิจกรรมที่สัมพันธ์กับชุมชนอยู่ตลอดเวลา ยิ่งชุมชนมีความใหญ่โตมากเพียงใดวัดก็ยิ่งต้องทำงานมากขึ้น ด้วยเหตุนี้วัดจึงจำเป็นต้องมีการ บริหารการพัฒนา เพื่อความสำเร็จของกิจกรรมให้เกิดขึ้นอยู่เสมอเพราะฉะนั้น หากวัดมีหลักการบริหาร การพัฒนาองค์การที่ดี ก็จะทำให้วัดนั้นได้รับประโยชน์จากชุมชนมากและชุมชนก็ได้รับประโยชน์จาก วัดมาก ด้วยเช่นกัน

ในเรื่องของหลักการบริหารที่ดีนั้นจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่างๆ เช่น การวางแผนงาน การจัดองค์การ การจัดการบุคคล การอำนวยความสะดวก การประสานงาน การรายงาน การจัดงบประมาณ (Luther Gulick ลูเทอร์ กุลลิค: 1937) ทั้ง 7 ประการนี้ มีความสำคัญมากในการบริหาร หากผู้บริหาร วัดมีการวางแผนงาน การจัดองค์การ การจัดการบุคคล การอำนวยความสะดวก การประสานงาน การรายงาน

และการจัดงบประมาณที่ดีแล้วไม่ว่างานจะมีมากน้อยแค่ไหนวัดก็จะพบกับความสำเร็จด้วยดี วัดเป็นองค์การสาธารณชนที่มีพุทธศาสนิกชนเป็นเจ้าของ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบทั้งในการบริหารและการพัฒนา ซึ่งโดยทั่วไปผู้นำ (บริหารหรือเจ้าอาวาส) จะมีแนวทางของการบริหารและการพัฒนาวัดใน 3 ด้าน คือ ด้านการสร้างถาวรวัตถุและวัดถุมนงคล ด้านศาสนศึกษา และด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม (รูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม: กรณีศึกษา 9 วัดสุภาพร มากแจ้ง, 2545) จนกระทั่งทำให้วัดกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชน คือ ความศรัทธา ความเลื่อมใสตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้น ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาการบริหารงานภายในวัดโสธรวรารามวรวิหาร อำเภอเมืองจังหวัดฉะเชิงเทรา ในสังกัดของคณะสงฆ์ ฝ่ายมหานิกาย ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่อายุประมาณ 230 ปี รวมถึงพระพุทธรูป (องค์หลวงพ่อบุญรอดโสธร) ที่มีประวัติเล่าลือกันว่าเป็นพระพุทธรูปลอยน้ำมาและได้นำขึ้นมาประดิษฐาน ณ วัดโสธรวรารามวรวิหารแห่งนี้ ทำให้มีชื่อเสียงเป็นที่ศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ประชาชนทั่วไป สมควรที่จะนำมาเป็นกรณีศึกษาได้

3. วัตถุประสงค์ในการวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหารในด้านหลักการที่สำคัญต่างๆ จากอดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาการบริหารวัดโสธรวรารามวรวิหารจากอดีตถึงปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาและการบริหารวัดโสธรวรารามวรวิหาร
4. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหาร
5. เพื่อศึกษาแนวโน้มการบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหารในอนาคต

4. วิธีการวิจัย (Research Methodology)

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้วิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณส่วนย่อย เพื่อต้องการทราบรายละเอียดเกี่ยวกับวัดโสธรวรารามวรวิหารอย่างชัดเจน ซึ่งได้แบ่งการวิจัยเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหารโดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและใช้แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกต และแบบมีส่วนร่วม ซึ่งได้นำเครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป และการจดบันทึก เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูล ตามการดำเนินงานของกระบวนการการบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหารตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันและในอนาคต

2. การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเก็บข้อมูลจากพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา รวมทั้งพุทธศาสนิกชนเป็นประชากรของกลุ่มตัวอย่าง ที่ได้เข้ามาทำบุญ และปฏิบัติธรรมภายในวัดโสธรวรารามวรวิหาร อาศัยเครื่องมือในการวิจัยคือ แบบสอบถามจาก พระภิกษุ

สามเณร อุบาสก อุบาสิกา รวมทั้งพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาทำบุญและปฏิบัติธรรมในวัด โดยการแจกแบบบังเอิญ (Accidental Selection) เพื่อสำรวจการบริหารงานและความพึงพอใจต่อการเข้ามาทำบุญและปฏิบัติธรรมที่วัด ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหาร ข้อคำถามนั้น ๆ มีความหมายในเชิงความคิดเห็นและมีความพึงพอใจต่อการเข้ามาทำบุญและปฏิบัติธรรมที่วัดโสธรวรารามวรวิหาร กำหนดระดับคะแนนได้ 5 ระดับ คือ 5=มากที่สุด 4=มาก 3=ปานกลาง 2=น้อย 1=น้อยที่สุด สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ คือ สถิติพรรณนา ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา รวมทั้งพุทธศาสนิกชนทั่วไป

ส่วนที่ 1 การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ การบริหารและการพัฒนาของวัดโสธรวรารามวรวิหาร ซึ่งจะได้ศึกษาดังต่อไปนี้

ศึกษาค้นคว้าเอกสาร วารสาร สิ่งตีพิมพ์ที่เกี่ยวกับประวัติและการบริหารงานของเจ้าอาวาส รูปแรก ถึงรูปปัจจุบัน (พ.ศ.2405 - 2553)

1.1 กลุ่มเป้าหมายและประชากร

กลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มี 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 พระเถระ ผู้มีพรรษา 20 พรรษาขึ้นไป และมีตำแหน่งหน้าที่ ได้แก่ เจ้าอาวาส รูปปัจจุบัน รองเจ้าอาวาส 2 รูป ผู้ช่วยเจ้าอาวาส 3 รูป และเลขานุการเจ้าอาวาส 1 รูป รวมทั้งพระภิกษุ ผู้มีความรู้ภูมิหลังวัดโสธรวรารามวรวิหาร 1 รูป รวมเป็นจำนวน 8 รูป เป็นประชากรของกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มที่ 2 พระภิกษุ มัชฌิมา ผู้มีพรรษา 20 พรรษาลงมาและจำพรรษาอยู่ที่วัดโสธรวรารามวรวิหาร มาต่อเนื่อง จำนวน 4 รูป เป็นประชากรของกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มเป้าหมายวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 รวมจำนวนทั้งหมดเป็น 12 รูป เป็นประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ใช้สัมภาษณ์ เจ้าอาวาสวัดโสธรวรารามวรวิหาร รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และเลขานุการเจ้าอาวาส เพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ (1) แนวคำถามเกี่ยวกับประวัติวัดโสธรวรารามวรวิหารท่านมีความประทับใจตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันนั้นอย่างไร มีอะไรบ้าง (2) ท่านได้พยายามบริหารและการพัฒนาโดยใช้หลักการอะไรบ้าง (3) การพยายามบริหารงานที่เป็นผลต่อการพัฒนาวัดท่านได้ดำเนินการไปแล้วมีอะไรบ้าง (4) ปัจจัยสนับสนุนที่มีผลต่อการพัฒนาวัดมีอะไรบ้าง (5) ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารและการพัฒนาวัดคืออะไรบ้าง (6) แนวโน้มการบริหารและการพัฒนาในอนาคตนั้นมีการวางแผนที่จะบริหารงานสืบต่อไปหรือไม่อย่างไร (7) ข้อคิดเห็นหรือความตั้งใจที่จะบริหารและการพัฒนาวัดให้ดียิ่งขึ้นคืออะไรบ้าง รวมทั้งสิ้นจำนวน 7 ข้อ

1.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้ทั้งหมดแล้ว นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อเก็บข้อมูลภาคสนามเสร็จสิ้นแล้วข้อมูลส่วนใหญ่ได้จากการสัมภาษณ์ ที่เกี่ยวกับการบริหารและการพัฒนาวัด นำมาวิเคราะห์ตามเนื้อหา (Content analysis) ของข้อมูล ที่ได้มาโดยนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่และวิเคราะห์ไว้ในตอนต้นมาจัดเรียงลำดับให้มีการขยายความ เปรียบเทียบเพื่อเชื่อมโยงเนื้อหาความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกัน และกันแล้วนำมาอธิบายรายละเอียดตามเหตุผลของข้อมูลเพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น และวัด พฤติกรรมจากคำรายงานการให้สัมภาษณ์ของแต่ละบุคคล (ผู้ให้ข้อมูล) เปรียบเทียบกับคำรายงานการ ให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลเป็นบุคคลแรกหรือบุคคลที่สองตามลำดับจากการสัมภาษณ์ภายในวัดโสธร วรารามวรวิหาร รวบรวมจากการสังเกตเพื่อสรุปเป็นผลการศึกษาด้านพฤติกรรม

ส่วนที่ 2 การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research)

ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเชิงปริมาณ แบบสำรวจ ของการบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวราราม วรวิหาร เพื่อให้เกิดผลสำเร็จครบสมบูรณ์แบบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยเก็บข้อมูลจากพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา รวมทั้งพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาทำบุญและปฏิบัติธรรมภายในวัดโสธรฯ เป็นประชากรของกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือในการวิจัยคือแบบสอบถาม แบบปลายเปิดส่วนที่ 1-2 แบบ ปลายเปิดส่วนที่ 3 โดยแจกแบบสอบถามโดยบังเอิญ (Accidental Selection) ใช้สถิติในการวิเคราะห์ มีการกำหนดมาตรวัดด้วยอัตราของช่วงระยะ (Interval Scale) เพื่อใช้ในการสำรวจ (Survey Research) ในการบริหารงานและความพึงพอใจ ความคิดเห็นต่อการเข้ามาทำบุญและปฏิบัติธรรม ในวัดโสธรวรารามวรวิหาร เป็นองค์ประกอบของการบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหาร ซึ่ง ข้อคำถามนั้น ๆ มีความหมายในเชิงความคิดเห็นและมีความพึงพอใจต่อการเข้ามาทำบุญ และปฏิบัติธรรม ในการบริหารงานภายในวัดโสธรวรารามวรวิหารโดยกำหนดระดับคะแนนได้ 5 ระดับ คือ 5=มากที่สุด 4=มาก 3=ปานกลาง 2=น้อย 1=น้อยที่สุด สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ คือ สถิติพรรณนา ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อศึกษาระดับ ความคิดเห็นของ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา รวมทั้งพุทธศาสนิกชนทั่วไป

2.1 กลุ่มประชากรในการเก็บข้อมูลเชิงสำรวจ

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาเชิงสำรวจ ได้แก่ พระภิกษุ สามเณร 50 รูป อุบาสก อุบาสิกา 50 คน บุคคลผู้อาศัยอยู่ในวัดและอุปถัมภ์ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของวัดโสธรวราราม วรวิหาร มาโดยตลอดรวมทั้งพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาทำบุญและปฏิบัติธรรมภายในวัด 50 คน รวมทั้งหมดเป็น 150 รูป/คน เป็นกลุ่มตัวอย่างของประชากร โดยใช้สูตร ของ Taro Yamane กำหนดขนาด กลุ่มตัวอย่าง การเก็บข้อมูลแบบสอบถาม

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวิจัยคือ แบบสอบถามแก่ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา รวมทั้งพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาทำบุญ และปฏิบัติธรรม มีความคิดเห็นอย่างไร ความพึงพอใจ ที่มีต่อวัดโสธรวรารามวรวิหาร มีมากน้อยเพียงใด ต่อการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักของพระพุทธศาสนาที่ได้รับจากการเผยแผ่ศาสนาธรรม และในการบริหารวัด มีความพึงพอใจและประทับใจมากน้อยเพียงใด โดยแยกแบบสอบถามแต่ละชุดไว้ สำหรับพระภิกษุ สามเณร 1 ชุด สำหรับอุบาสก อุบาสิกา 1 ชุด และพุทธศาสนิกชนทั่วไป 1 ชุด โดยแต่ละชุดนั้นแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

สำหรับพระภิกษุ สามเณร มี 3 ส่วน ดังนี้ (1) ข้อมูลทั่วไป ซึ่งประกอบไปด้วยปัจจุบันท่านอยู่ในฐานะเป็น จบการศึกษาปริยัติสามัญ จบการศึกษาฝ่ายปริยัติธรรม ระยะการอยู่จำพรรษา/ปี ตั้งแต่ จำนวน 4 ข้อ (2) ข้อมูลการบริหารงานภายในวัด 2.1 ด้านการวางแผน จำนวน 3 ข้อ 2.2 ด้านการจัดองค์การ จำนวน 4 ข้อ 2.3 ด้านการจัดการที่เกี่ยวกับบุคคล จำนวน 3 ข้อ 2.4 ด้านการสั่งการหรือการอำนวยความสะดวก จำนวน 3 ข้อ 2.5 ด้านการประสานงาน จำนวน 3 ข้อ 2.6 ด้านการรายงานผล จำนวน 4 ข้อ 2.7 ด้านการงบประมาณ จำนวน 4 ข้อ (3) ข้อเสนอแนะเพื่อการบริหารและการพัฒนาวัด จำนวน 4 ข้อ รวมทั้งหมดเป็นจำนวน 32 ข้อ

สำหรับอุบาสก อุบาสิกา มี 3 ส่วน ดังนี้ (1) ข้อมูลทั่วไปซึ่งประกอบไปด้วยปัจจุบันท่านอยู่ในฐานะเป็น จบการศึกษาปริยัติสามัญ จบการศึกษาฝ่ายปริยัติธรรม ได้เข้ามาอยู่อาศัยที่วัด จำนวน 4 ข้อ (2) ข้อมูลการทำบุญและปฏิบัติธรรม จำนวน 10 ข้อ (3) ข้อเสนอแนะเพื่อการบริหารและการพัฒนาวัด จำนวน 4 ข้อ รวมทั้งหมดเป็นจำนวน 18 ข้อ

สำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป มี 3 ส่วน ดังนี้ (1) ข้อมูลทั่วไป ซึ่งประกอบไปด้วยท่านเป็น จบการศึกษาวิชาสามัญ จบการศึกษาฝ่ายปริยัติธรรม ท่านได้เข้ามาทำบุญและปฏิบัติธรรมที่วัด ในกรณีที่เป็นพนักงานท่านได้ทำงานเป็นพนักงานอยู่ที่วัดตั้งแต่ จำนวน 5 ข้อ (2) ข้อมูลการทำบุญ และปฏิบัติธรรม จำนวน 14 ข้อ (3) ข้อเสนอแนะเพื่อการบริหารและการพัฒนาวัด จำนวน 4 ข้อ รวมทั้งหมดเป็นจำนวน 23 ข้อ

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ หาค่าเฉลี่ยนำมาวิเคราะห์ทางสถิติจากแบบสอบถาม พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา รวมทั้งพุทธศาสนิกชนทั่วไปที่เข้ามาทำบุญและปฏิบัติธรรม ภายในวัดโสธรวรารามวรวิหารที่มีความพึงพอใจ ความคิดเห็นและความประทับใจมากน้อยเพียงใด ต่อการบริหารงานต่างๆ ภายในวัดโสธรวรารามวรวิหารแห่งนี้ โดยมีคะแนน คือ 5=มากที่สุด 4=มาก 3=ปานกลาง 2=น้อย 1=น้อยที่สุด แล้วหาค่าเฉลี่ยโดยอาศัยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for windows ในการวิเคราะห์

5. ผลการวิจัย (Research Results)

5.1 วิจัยเชิงคุณภาพ

(1) ผลการศึกษาการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหาร ในด้านหลักการที่สำคัญต่าง ๆ จากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่า การพัฒนาวัดเริ่มจากการพัฒนาบุคลากรภายในวัดเป็นอันดับแรกซึ่งเป็นการฝึกอบรมบ่มนิสัยให้มีความอดทนซึ่งเป็นการพัฒนาบุคลากรของวัดให้มีศักยภาพความพร้อมทั้งด้านร่างกายและจิตใจที่เข้มแข็งมุ่งมั่น รวมถึงการมีวิสัยทัศน์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีอุดมการณ์ มีระเบียบวินัย บุคลากรคือ เป้าหมายหลักที่จะอยู่รวมกันได้ซึ่งผู้บริหารวัด (เจ้าอาวาส) ได้ใช้หลักการทั้งทางธรรม และทางโลก มาอธิบายให้เกิดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะโดยยกเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาเป็นหลักการเพื่อที่ช่วยในการพัฒนาทางด้านจิตใจของบุคลากร

(2) ผลการศึกษาการบริหารวัดโสธรวรารามวรวิหารจากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่า จากอดีตที่ผ่านมาถึงปัจจุบันวัดโสธรวราราม วรวิหารมีอายุเก่าแก่กว่า 200 ปีแล้ว และมีชื่อเสียงอันเลื่องลือความศักดิ์สิทธิ์ขององค์หลวงพ่อพระพุทธรูปโสธรเป็นที่สักการบูชาของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ในส่วนการบริหารงานภายในวัดผู้บริหารได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับบุคลากร ทั้งพระภิกษุ สามเณร และฆราวาส ที่ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ของแต่ละแผนก แต่ละฝ่ายในด้านศาสนศึกษาผู้บริหารพยายามให้บุคลากรมีความกระตือรือร้นกับหน้าที่การงาน เพราะว่าบางแผนกนั้น ยังต้องมีการปรับปรุงอีกหลายอย่างจำเป็นต้องให้บุคลากรมีความมั่นใจภายในองค์การ (วัดโสธรฯ) มากยิ่งขึ้นโดยมีแรงจูงใจ คือการให้ของขวัญ หรือสิ่งตอบแทนแก่บุคลากร

(3) ผลการศึกษาศักยภาพสนับสนุนการพัฒนา และการบริหารวัดโสธรวราราม วรวิหาร พบว่า ความศรัทธาเลื่อมใสในกฤษฎาภินิหารและความศักดิ์สิทธิ์ขององค์หลวงพ่อพระพุทธรูปโสธร เป็นที่จรรงกระจายไปทั่ว อาจเป็นเพราะมนุษย์โดยทั่วไปยังมีความปรารถนาในเรื่องลาภ ยศ สรรเสริญ และความมีความสุข เชื่อถือในอำนาจที่ช่วยคลายทุกข์ขบารมีอันคุ้มครองให้เกิดความสุข ส่วนบุคลากร พุทธบริษัท 4 คือพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ก็มีหน้าที่ในการศึกษา ปฏิบัติธรรมตามข้อวัตรต่างๆ มีกิจกรรมภายในวัดที่ต้องช่วยกันเผยแผ่ในด้านหลักพระธรรมคำสั่งสอนต่างๆ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายมีข้อคิดมีหลักธรรมมีคติประจำใจอันทรงไว้ซึ่งหลักธรรมคำสั่งสอนที่ต้องประดับไว้ในจิตใจเพื่อเป็นการนำไปดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และเหมาะสมไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน บุคลากรภายในวัดซึ่งมีส่วนเป็นแรงผลักดันในการที่จะปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อม และงบประมาณจากทางราชการ ได้จัดสรรงบประมาณให้แก่วัดเพื่อบูรณะ ปฏิสังขรณ์ ซ่อมแซมวัดที่ชำรุดทรุดโทรมในบางส่วนซึ่งเป็นอาคารสถานที่จำพรรษาแก่พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา รวมทั้งศาสนสถานต่างๆ ที่มีความสำคัญซึ่งทางราชการได้จัดถวายงบประมาณให้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาต่อไป

(4) ผลการศึกษาค้นคว้าและอุปสรรคในการบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวราราม วรวิหาร พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหารนั้น ในปัจจุบันนี้ (พ.ศ.2554) อยู่ในช่วงของการปกครองเจ้าอาวาสรูปใหม่ (รูปที่ 13) ซึ่งยังไม่มั่นใจกับเหตุการณ์ที่

ผ่านมาจากอดีต มีความเข้าใจผิดกันในเรื่องราวที่ผ่านมา (ปีพ.ศ.2552 เรื่องแต่งตั้งเจ้าอาวาสรูปใหม่ที่จะเข้ามาปกครองวัดโสธรฯ) และเมื่อเจ้าอาวาสรูปที่ 13 ได้เข้ามาปกครองวัดโสธรฯ แล้วการปกครองย่อมแตกต่างกับเจ้าอาวาสรูปก่อน ๆ เพราะแต่ละคนย่อมมีบุคลิกมีจุดยืนเป็นของตัวเอง ฉะนั้นในด้านมุมมอง ด้านวิสัยทัศน์ (Vision) ต่าง ๆ ย่อมแตกต่างกันกับพระภิกษุผู้ที่อยู่ก่อนและอยู่ในวัดมาเนิ่นนานหลายปีแล้ว ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าอาวาสกับพระภิกษุลูกวัด เป็นข้อครหาซึ่งกันและกันต่างมีมุมมองมีจุดยืนคนละด้านซึ่งผู้อยู่มาก่อนและเนิ่นนานหลายปีแล้วย่อมรู้เกี่ยวกับระบบภายในได้อย่างลึกซึ้งและเชี่ยวชาญกว่าเพราะคุ้นเคยทำอยู่เป็นประจำ

(5) ผลการศึกษาแนวโน้มการบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหารในอนาคตพบว่าวัดโสธรวรารามวรวิหาร ได้วางแผนที่จะให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ และชัดเจน ซึ่งผู้บริหารจะต้องมีนโยบาย วางหลักการบริหารไว้สำหรับอนาคต และมีวิสัยทัศน์ในการบริหารองค์การวัดทั้งในปัจจุบันและอนาคตเพื่อให้เกิดการปรับสภาพให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เจ้าอาวาสในฐานะผู้บริหารจำเป็นต้องทันต่อสภาพกับการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและสามารถบริหารองค์การวัดให้สอดคล้องกับชุมชนหรือสังคมได้อย่างทันต่อเหตุการณ์ ซึ่งผู้บริหารจะต้องจัดกิจกรรมภายในองค์การวัดเพื่อเชื่อเชิญผู้ที่มีความศรัทธาเลื่อมใส ในองค์การวัดได้ทำกิจกรรมต่างๆ ในด้านพระพุทธศาสนาร่วมกันเป็นการรวมพลังศรัทธาจากทิศต่างๆ ได้มารวมกันทำกิจกรรมในแต่ละปีมีครั้งหนึ่ง เป็นต้น พุทธศาสนิกชนทั้งหลายที่ได้เข้ามาทำบุญบริจาคทานให้แก่วัด และขอพรจากพระพุทธรูปองค์หลวงพ่อโสธร อันทำให้จิตใจระงับความทุกข์ได้ชั่วคราว และได้สั่งสมบุญบารมีเอาไว้ นั่นคือ การสละทรัพย์สินของมีค่าต่างๆ (เงิน/ทอง) บริจาค ร่วมทำบุญให้แก่วัดโสธรฯ และทางวัดได้วางแผนเอาไว้ในอนาคตที่จะนำเอาทรัพย์สินของมีค่าทั้งหลายที่ได้รับบริจาคมาเป็นจุดปัจจัยต่าง ๆ สมทบทุนที่จะทำการก่อสร้างหอพิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ (พิพิธภัณฑ์) ประวัติศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับวัดโสธรฯ ประวัติความเป็นมาในอดีตขององค์หลวงพ่อบุญพระพุทธรูปโสธรอันมีชื่อเสียงความศักดิ์สิทธิ์ และเกี่ยวกับประวัติต่างๆ ของวัดโสธรฯ

อภิปรายผลการวิจัยการบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหารจากยุคก่อตั้งสู่อุณหภูมิตั้งสู่อุณหภูมิตั้งมีดังนี้

(1) การศึกษาการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหารในด้านหลักการที่สำคัญต่างๆ จากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่า บุคคลที่เข้ามาอยู่รวมกันภายในองค์การ (วัดโสธรฯ) ล้วนแล้วแต่มาจากต่างจังหวัดซึ่งมีฐานะที่แตกต่างกัน สติปัญญา การคิด การเข้าใจอาจไม่เหมือนกัน หรือไม่เท่าเทียมกันสิ่งเหล่านี้ที่จะต้องปรับเปลี่ยนในบางสิ่ง บางอย่างเพื่อให้ไปในทิศทางเดียวกันและให้เกิดความเห็นพร้อมด้วยกัน ซึ่งองค์การวัดได้จัดการเรียนการสอนภายในองค์การที่มีชื่อว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโสธรวราราม ซึ่งได้เปิดการเรียนการสอนทั้งฝ่ายปริยัติสามัญ (ม.ต้น-ม.ปลาย) และฝ่ายปริยัติธรรม นักธรรมชั้นตรี-เอก และแผนกธรรมบาลี ซึ่งทางองค์การวัดโสธรฯ ได้จัดการศึกษามาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2488 ยุคของพระราชเขมากร (ก่อ เขมทสฺสี บุญจันทร์ ป.ธ.7) เจ้าอาวาสรูปที่ 8 ซึ่งท่านได้ให้ความสำคัญ

ในด้านการศึกษาย่างมากมีความเจริญและเป็นรากฐานมาจนถึงปัจจุบันและยังเป็นที่รู้จักในด้านการศึกษาฝ่ายปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี (เปรียญธรรมประโยค) ในภาคตะวันออกทั้งจังหวัดใกล้เคียงและไกล ได้รู้จักมายาวนานและเมื่อนำเอาหลักทฤษฎีของ Luther Gulick, POSDCORB มาปรับใช้ภายในองค์การวัดโสธรวรารามวรวิหารแล้วจะเห็นได้จากยุคของพระราชเชมมาร (ก๋อ เชมทลสี บุญจันทร์ ป.๕.7) เจ้าอาวาสรูปที่ 8 ท่านได้สืบสานปรับปรุงพัฒนาวัดโสธรฯ ในด้านการวางแผน (Planning) ในด้านการจัดการที่เกี่ยวกับบุคคล (Staffing) และในด้านการงบประมาณ (Budgeting) ทั้ง 3 อย่างนี้ได้เน้นหนักมาก

(2) การศึกษาการบริหารวัดโสธรวรารามวรวิหารจากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่า ในการปกครองแต่ละยุคแต่ละสมัยนั้น เจ้าอาวาสเป็นผู้บริหารสั่งการมาตามลำดับชั้น (ผู้บริหารลงมาสู่ปฏิบัติตามการสั่งการ) ซึ่งเจ้าอาวาสมีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบดูแลภายในวัดเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในหมู่คณะของบุคคลที่มาอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก ดังนั้นต้องมีการสั่งการให้ปฏิบัติตามทำตามกฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสามัคคี มีความเห็นที่เหมือนกันและให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันในทางที่ถูกต้อง (ความเห็นชอบ) สำหรับในปัจจุบันการสั่งการของเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน (รูปที่ 13) ยังไม่มีน้ำหนักเท่าไรนักเพราะอยู่ในช่วงที่กำลังเชื่อมต่อกันระหว่างเจ้าอาวาสกับพระลูกวัดในอดีตที่มีการคัดค้านในเรื่องการแต่งตั้งเจ้าอาวาสรูปใหม่ (ปีพ.ศ. 2552) มีทั้งผู้ให้ความสนับสนุนและผู้คัดค้านจึงเกิดการไม่เข้าใจกันเกิดขึ้นมีความขัดแย้งภายในกลุ่มซึ่งทำให้ช่วงระยะเวลาการสั่งการยังไม่สนิทใจมากเท่าใดนักจึงปล่อยให้เวลาผ่านไปชั่วคราวก่อนเพื่อที่ทั้ง 2 ฝ่ายกำลังปรับตัวปรับใจยอมรับกับบางสิ่งบางอย่างแล้วหันหน้าเข้าหากันปรึกษาหารือกันพร้อมที่จะให้อภัยซึ่งกันและกันกลับมาสร้างองค์การวัดให้เจริญก้าวหน้าต่อไปแต่ด้วยอำนาจการสั่งการของเจ้าอาวาสที่มีหน้าที่รับผิดชอบในด้านนี้ต้องสั่งการเพื่อให้งานทุกแผนกได้ขับเคลื่อนต่อไปได้ จากทฤษฎีของ Luther Gulick, POSDCORB มาปรับใช้ภายในองค์การวัดโสธรวรารามวรวิหารจะเห็นได้จากยุคของพระครูอุดมสมณคุณ (กิมขันธ์) เจ้าอาวาสรูปที่ 6 ท่านได้เน้นหนักในด้านการจัดการที่เกี่ยวกับบุคคล (Staffing) และในด้านการสั่งการหรือการอำนวยการ (Directing) ทั้ง 2 อย่างนี้ได้เน้นหนักมากจะแตกต่างกันในปัจจุบัน (รูปที่ 13) ที่ได้เน้นหนักในด้านการงบประมาณ (Budgeting)

(3) การศึกษาปัจจัยสนับสนุนการพัฒนา และการบริหารวัดโสธรวราราม วรวิหาร พบว่า บุคลากร พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา มีหน้าที่จัดกิจกรรมภายในวัดที่ต้องเผยแพร่ในด้านหลักพระธรรมคำสั่งสอนต่าง ๆ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้นำหลักธรรมคำสั่งสอนประดับไว้ในจิตใจเพื่อเป็นการนำไปดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และเหมาะสมไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันจึงถือได้ว่าเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งภายในองค์การ (วัดโสธรฯ) ที่ได้รวมกันก่อตั้งองค์การเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาให้เป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจก่อให้เกิดพลังศรัทธาจากการเผยแผ่ศาสนาธรรม

ส่วนการสร้างวัดอุ้มงคล (เหรียญหรือรูปเหมือนองค์หลวงปู่พระพุทธโสธร) เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้แก่พุทธศาสนิกชนได้ เข้า บูชา แลกเปลี่ยน จึงแปรสภาพเป็นปัจจัย (เงิน/ทอง)

ที่ต้องการจะเข้าหรือบูชานำมาเป็นขวัญและกำลังใจให้แก่ตน ซึ่งในจุดนี้สามารถอภิปรายผลตามมุมมอง 2 ด้าน คือ ด้านพุทธพาณิชย์ (Popular Buddhism) กับด้านการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง (To follow the doctrines of Buddhism truly.) ซึ่งจะขออภิปรายผลดังนี้

มุมมองที่ 1 ด้านพุทธพาณิชย์ (Popular Buddhism) ถ้ามองตามกระแสความนิยมในด้านพุทธพาณิชย์การทำธุรกิจหวังผลกำไรในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีการจัดสร้างวัดอุ้มงคลเป็นเหรียญหรือรูปเหมือน เพื่อให้เช่า บูชา และแลกเปลี่ยนกับสิ่งของที่มีราคาโดยการอัญนำเอาศาสนามาเผยแพร่แบบทำธุรกิจเกี่ยวกับวัดอุ้มงคลที่ได้จัดสร้างมาเพื่อสนองแก่พุทธศาสนิกชนที่มีความเชื่อและศรัทธาในสิ่งที่คิดว่าให้คุณประโยชน์ในทางปาฏิหาริย์กับสิ่งที่ได้เช่า บูชา มาแล้ว อย่างเช่น เหรียญหรือรูปเหมือนองค์หลวงพ่อบุญรอดที่พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อและศรัทธาว่าจะประทานพรให้ตามที่ได้ไปบนบาน แกบน เช่นไหว้ไว้กับท่านแล้ว ถ้าสิ่งที่ทำไปแล้วเกิดประสบสมหวังตามความต้องการทำให้เกิดความเชื่อและศรัทธามากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดการจัดสร้างวัดอุ้มงคลเหรียญหรือรูปเหมือนขององค์หลวงพ่อบุญรอดเพิ่มขึ้นแล้วได้นำเอามาให้เช่า บูชา แลกเปลี่ยนกำหนดเป็นราคา จึงเกิดกระแสนิยมมีความต้องการอยากจะทำมาบูชาไว้กับตัวเอง จึงกลายเป็นความนิยมทางวัดอุ้มงคลมากขึ้นจากอดีตถึงปัจจุบัน ในทางพระพุทธศาสนา จึงได้ตั้งชื่อเรียกตามสมมุติว่าเป็นพุทธพาณิชย์ เป็นกระแสความนิยมชมชอบและความต้องการในสิ่งของที่เป็นวัดอุ้มงคล

มุมมองที่ 2 ด้านการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง (To follow the doctrines of Buddhism truly) ถ้ามองในด้านการปฏิบัติตามหลักคำสอนก็จะเห็นว่า พุทธศาสนิกชนทั่วไปยังเข้าไม่ถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงในทางพระพุทธศาสนาสิ่งที่เป็นมงคลนั้นเป็นการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสั่งสอน คือปฏิบัติดีให้แก่อัตโนมัติไม่ต้องแสวงหาเกี่ยวกับสิ่งของหรือสิ่งที่เป็นวัดอุ้มงคลต่าง ๆ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้เชื่อในเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์มากนัก (เพราะมนุษย์ปุถุชนย่อมมีกิเลสหนาเชื่อง่ายในบางเรื่อง) ไม่สามารถที่จะเห็นหนทางหลุดพ้นได้เร็วยิ่งขึ้น เพราะไปเชื่อในสิ่งที่ไม่ใช่ทางแห่งความสุขแท้จริงและไม่มีความหยิ่งคิดพิจารณาหาเหตุผลเท่าใดนักได้ยินว่าสิ่งนั้นดีก็ว่าดีไปด้วย เป็นต้น ในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาสอนให้ศึกษาปฏิบัติธรรมพิจารณาสภาพร่างกายตามดูจิตใจตนเอง (ให้ละโลภะ โทสะ โมหะ ความโลภ ความโกรธ ความหลง) ต่างหากให้เข้าใจตนเองให้มากยิ่งขึ้น โดยการมีสติพิจารณาไตร่ตรองดูสภาพจิตใจตนเอง อยู่เสมอว่าสิ่งไหนที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของตนก็จงละหรือ เลิก หยุดระงับกับสิ่งนั้น หมายความว่า สิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจเป็นโลภะก็ให้ระงับสิ่งนั้นไว้ไม่ให้เกิดขึ้นเป็นการบังคับจิตใจเพื่อมิให้ทำตามหรือสนองความอยากกับสิ่งเหล่านั้น เป็นต้น หรือที่สอนให้เข้าใจว่า ควรทำความดี ละเว้นความชั่ว และรักษาจิตใจให้ผ่องใส ไม่ให้สิ่งที่ไม่ดีมาครอบงำจิตใจ พระพุทธศาสนาสอนอย่างนี้

(4) การศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหาร พบว่าในปัจจุบันนี้อยู่ในช่วงของการปกครองเจ้าอาวาสรูปใหม่ (รูปที่ 13) พระเดชพระคุณหลวงพ่อยังไม่มั่นใจกับเหตุการณ์ที่ผ่านมาจากอดีตที่มีความเข้าใจผิดกันในเรื่องราวที่ผ่านมา (ปีพ.ศ. 2552 เรื่อง

แต่งตั้งเจ้าอาวาสรูปใหม่) และเมื่อเข้ามาปกครองแล้วต้องมีมุมมอง มีวิสัยทัศน์ (Vision) คนละด้านกับผู้อยู่ในวัดก่อน พระเดชพระคุณหลวงพ่ोज้าอาวาสพยายามที่จะปรับแนวความคิดเห็นในบางประการ (บางเรื่อง) ให้เห็นพร้อมด้วยกัน นั่นก็หมายถึงว่า วัดโสธรฯ เป็นวัดที่มีบุคลากรจำนวนมากย่อมมีการแสดงออกถึงแนวความคิดเห็นต่างๆ ที่ไม่เหมือนกันกับผู้บริหารวัด (เจ้าอาวาส) โดยผู้มาก่อน (พระลูกวัด) ได้แสดงออกถึงความไม่เคารพและไม่ให้เกียรติซึ่งกันและกันกับผู้บริหารวัด ซึ่งผู้บริหารวัดได้มีมติในที่ประชุมลงโทษผู้ช่วยเจ้าอาวาสทั้ง 7 รูป ไม่ให้รับตำแหน่งหน้าที่เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสต่อไป และยังสืบหาเครือข่ายว่ามีพระภิกษุรูปใดให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลังด้วย หากพระภิกษุรูปใดมีส่วนรู้เห็นก็จะต้องมีการลงโทษเช่นเดียวกัน

(5) การศึกษาแนวโน้มการบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหารในอนาคตพบว่า วัดโสธรวรารามวรวิหารได้ปฏิบัติตามกฎหมายและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (สมัยก่อนใช้ พ.ร.บ. สงฆ์ พ.ศ. 2445 ร.ศ.121 ฉบับแรก) แต่ในปัจจุบันได้ใช้ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ 2505 อยู่ซึ่งมีการแก้ไขในบางมาตราเพื่อความเหมาะสมในการปกครองและสอดคล้องกับประเทศชาติ ดังนั้น วัดโสธรฯ อยู่ภายใต้การดูแลของมหาเถรสมาคม (ที่ส่งเสริมความขัดแย้งกันในทางสังคมที่มีผลประโยชน์เป็นหลักสามารถเอื้ออำนวยความสะดวกอย่างมหาศาล) จุดนี้เป็นประเด็นที่ไม่มีบุคคลใดสามารถตอบสังคมได้ว่าเป็นเพราะอะไร? ทำไม? พระภิกษุต้องทะเลาะกันอยู่ร่วมกันปฏิบัติธรรมด้วยกันไม่ได้หรือเพราะอะไร จากการศึกษาค้นพบเหตุผล ก็คือ กิเลส ความเศร้าหมอง ไม่ได้ตั้งใจก็เศร้าหมองได้มาแล้วก็เศร้าหมอง อันจะทำให้จิตใจเศร้าหมอง เพราะมีอกุศลมาครอบงำจิตใจ ตัณหาความอยากได้ไม่รู้จักจบจักสิ้น ฉะนั้นเมื่อกิเลสเกิดขึ้นความอยากได้ต่างๆ ก็ส่งเสริมให้เกิดความขัดแย้งกัน และสำหรับในอนาคตอีกมุมมองหนึ่งทางวัดโสธรวรารามวรวิหารได้วางแผนที่จะให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ต่างๆ (จัดตั้งพิพิธภัณฑ์) อย่างเป็นทางการและชัดเจนภายในองค์การวัดจะทำให้องค์การวัดได้จัดภูมิทัศน์ปรับสภาพแวดล้อมบริเวณวัดให้มีความร่มรื่นร่มเย็นและสะอาดเป็นสถานที่ที่ปฏิบัติธรรมและยังเป็นสถานที่ให้ความรู้ต่างๆ ให้แก่เยาวชนและนักท่องเที่ยวได้ศึกษา เป็นต้น

5.2 วิจัยเชิงปริมาณ

5.2.1 ข้อมูลสำหรับพระภิกษุ สามเณร ข้อมูลการบริหารงานภายในวัด ได้แก่ (1) มิติด้านการวางแผน (2) มิติด้านการจัดองค์การ (3) มิติด้านการจัดการที่เกี่ยวกับบุคคล (4) มิติด้านการจัดการสั่งการหรือการอำนวยการ (5) มิติด้านการประสานงาน (6) มิติด้านการรายงานผล (7) มิติด้านการงบประมาณ ดังนั้นในมิติด้านการวางแผน จากการวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา พบว่า มิติด้านการวางแผน มีค่าเฉลี่ยรวมที่ 3.58 แสดงว่า การบริหารงานภายในวัดในด้านการวางแผน อยู่ในระดับมาก ต่อมา มิติด้านการจัดองค์การ จากการวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา พบว่า มิติด้านการจัดองค์การ มีค่าเฉลี่ยรวมที่ 3.46 แสดงว่า การบริหารงานภายในวัดในด้านการจัดองค์การ อยู่ในระดับมาก ต่อมา มิติด้านการจัดการที่เกี่ยวกับบุคคล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา พบว่า มิติด้านการจัดการที่เกี่ยวกับบุคคล มีค่าเฉลี่ยรวมที่ 3.58 แสดงว่า การบริหารงานภายในวัดในด้านการจัดการที่เกี่ยวกับบุคคล อยู่ในระดับมาก ต่อมา มิติด้านการจัดการสั่งการหรือการอำนวยการ จากการวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา พบว่า มิติด้านการจัดการสั่งการหรือการอำนวยการ มีค่าเฉลี่ยรวมที่ 3.02 แสดงว่า การบริหารงานภายในวัดในด้านการจัดการสั่งการหรือการอำนวยการอยู่ในระดับปานกลาง ต่อมา มิติด้านการประสานงาน จากการวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา พบว่า มิติด้านการประสานงาน มีค่าเฉลี่ยรวมที่ 3.51 แสดงว่า การบริหารงานภายในวัดในด้านการประสานงาน อยู่ในระดับมาก ต่อมา มิติด้านการรายงานผล จากการวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา พบว่า มิติด้านการรายงานผล มีค่าเฉลี่ยรวมที่ 3.41 แสดงว่า การบริหารงานภายในวัดในด้านการรายงานผล อยู่ในระดับมาก และสุดท้าย มิติด้านการงบประมาณ จากการวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา พบว่า มิติด้านการงบประมาณ มีค่าเฉลี่ยรวมที่ 3.26 แสดงว่า การบริหารงานภายในวัดในด้านการงบประมาณ อยู่ในระดับปานกลาง

อภิปรายผลการวิจัยข้อมูลสำหรับพระภิกษุ สามเณร ข้อมูลการบริหารงานภายในวัด ได้แก่ (1) มิติด้านการวางแผนพบว่า การทำกิจกรรมทุกอย่างของวัดจะมีการวางแผนการทำงานไว้ล่วงหน้าประจำ ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก/การวางแผนเป็นส่วนหนึ่งที่มีผลทำให้วัดประสบความสำเร็จในการบริหารงาน ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก/ท่านมีความเข้าใจจุดมุ่งหมายในการปฏิบัติภารกิจของวัดเป็นอย่างดี ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง รวมความคิดเห็นมิติด้านการวางแผนอยู่ในระดับมาก (2) มิติด้านการจัดองค์การพบว่า วัดมีการจัดโครงสร้างการบริหารงานที่มีความเหมาะสม ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก/วัดมีการจัดระบบงานย่อยต่าง ๆ อย่างสอดคล้องกันความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง/การบริหารงานของวัดมีการแบ่งงานกันทำอย่างเป็นระบบความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก/การแต่งตั้งบุคลากรจะใช้ระบบความรู้ความสามารถและความอาวุโสเป็นหลัก ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก รวมความคิดเห็นมิติด้านการจัดองค์การอยู่ในระดับมาก (3) มิติด้านการจัดการที่เกี่ยวกับบุคคล พบว่า วัดมีการเลือกสรรบุคลากรที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถในตำแหน่งงาน ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก/วัดมีการฝึกอบรมบุคลากรก่อนและหลังเข้าปฏิบัติงานเพื่อให้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพต่อวัดความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก/วัดมีการจัดตำแหน่งแบ่งแผนกของแต่ละงานเพื่อให้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถดูแลรับผิดชอบในแต่ละแผนกนั้นความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก รวมความคิดเห็นมิติด้านการจัดการที่เกี่ยวกับบุคคล อยู่ในระดับมาก (4) มิติด้านการจัดการสั่งการหรือการอำนวยการพบว่า เจ้าอาวาสเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการทำให้งานสำเร็จ ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง/เจ้าอาวาสยอมรับฟังความคิดเห็นจากพระลูกวัดตามสมควรแต่เหตุผล ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง/เจ้าอาวาสมีความสามารถโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นให้ปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง รวมความคิดเห็นมิติด้านการสั่งการหรือการอำนวยการอยู่ในระดับปานกลาง (5) มิติด้านการประสานงานพบว่าวัดมีการประสานนโยบายการปฏิบัติงาน

อย่างต่อเนื่อง ความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก/วัดมีการประสานงานทั้งภายในและภายนอกองค์การ
 ความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก/ วัดมีการจัดระบบการสื่อสารภายในอย่างมีประสิทธิภาพ ความคิดเห็น
 อยู่ในระดับมาก รวมความคิดเห็นมิติด้านการประสานงานอยู่ในระดับมาก (6) มิติด้านการรายงานผล
 พบว่าวัดมีการรายงานผลการปฏิบัติงานต่อผู้บริหารและคณะกรรมการทุกครั้งในการปฏิบัติงาน
 ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก/วัดมีการรายงานผลการปฏิบัติงานทุก ๆ สัปดาห์ ความคิดเห็นอยู่ในระดับ
 มาก/การรายงานก่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาและปรับปรุงงานให้ดีขึ้นความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก/
 การรายงานช่วยให้ผู้บังคับบัญชา (เจ้าอาวาส) ตัดสินใจได้ถูกต้องทันต่อเหตุการณ์ความคิดเห็นอยู่ใน
 ระดับปานกลาง รวมความคิดเห็นมิติด้านการรายงานผลอยู่ในระดับมาก (7) มิติด้านการงบประมาณ
 พบว่าวัดมีการจัดทำงบประมาณ รายรับ-รายจ่าย เป็นประจำ ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง/
 วัดมีการควบคุมดูแลการใช้จ่ายการเงินโดยรอบคอบและรัดกุม ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง/
 งบประมาณมีอย่างพอเพียงในการบริหารของวัด ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง/การตรวจรับรอง
 งบประมาณประจำปีตามแผนการที่ได้จัดทำไว้ทุกประการความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง รวม
 ความคิดเห็นมิติด้านการงบประมาณ อยู่ในระดับปานกลาง

5.2.2 ข้อมูลสำหรับอุบาสก อุบาสิกา มิติกการทำบุญและปฏิบัติธรรม จากการวิเคราะห์
 ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาพบว่าในภาพรวม มิติกการทำบุญและปฏิบัติธรรม มีค่าเฉลี่ยรวม
 ที่ 3.81 แสดงว่า มิติกการทำบุญและปฏิบัติธรรมอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัยข้อมูลสำหรับอุบาสก อุบาสิกา มิติกการทำบุญและปฏิบัติธรรมพบว่าวัด
 ได้จัดบริการด้านสถานที่ที่จอดรถอย่างปลอดภัยมีพนักงานคอยให้บริการความสะดวก ความคิดเห็น
 อยู่ในระดับมาก/วัดได้จัดสถานที่ ที่ทำบุญไว้อย่างเหมาะสมและสะดวกสบายในการเข้ามาทำบุญ
 ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก/วัดไม่ได้กำหนดราคาในการทำบุญทุกอย่างตามกำลังศรัทธา ความคิดเห็น
 อยู่ในระดับมาก/วัดได้จัดเตรียม ปัจจัย 4 อาหาร เครื่องใช้ เสื้อผ้า ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัยไว้อย่าง
 พอเพียง ความคิดเห็นอยู่ในระดับ ปานกลาง/วัดได้จัดโรงทาน บริการอาหาร น้ำดื่มไว้สำหรับบุคคล
 ที่เข้ามาทำบุญอยู่เสมอ ความคิดเห็นอยู่ในระดับ ปานกลาง/วัดมีการจัดฝึกอบรมปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง
 มีการเชิญชวนพุทธศาสนิกชนเข้าร่วมปฏิบัติธรรม ความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก/วัดมีพระนักเผยแผ่
 ด้านศาสนธรรมพระธรรมคำสั่งสอนมากและมีการปฏิบัติธรรมอยู่ตลอด ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก/
 พระนักเผยแผ่ได้สอนการปฏิบัติธรรมรักษาศีล และภาวนาให้ถือปฏิบัติอยู่ตลอด ความคิดเห็นอยู่ใน
 ระดับมาก/การฟังธรรมแล้วนำมาปฏิบัติทำให้จิตใจได้รับความสุข และเกิดการ เลิก ลด ละ อบายมุข
 ต่าง ๆ ความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก / ในหลักธรรมคำสั่งสอนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตรได้อย่าง
 ดีงาม ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก / รวมความคิดเห็นมิติกการทำบุญและปฏิบัติธรรมอยู่ในระดับมาก

5.2.3 ข้อมูลสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป มิติกการทำบุญและปฏิบัติธรรม จากการวิเคราะห์ข้อมูลของ
 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา พบว่า ในภาพรวม มิติกการทำบุญและปฏิบัติธรรม มีค่าเฉลี่ยรวมที่ 3.98
 แสดงว่า มิติกการทำบุญและปฏิบัติธรรม อยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัยข้อมูลสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป มิติการทำบุญและปฏิบัติธรรมพบว่า วัดได้จัดบริการด้านสถานที่ที่จอดรถอย่างปลอดภัยมีพนักงานคอยให้บริการความสะดวก ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก/วัดได้จัดสถานที่ที่ทำบุญไว้อย่างเหมาะสมและสะดวกสบายในการเข้ามาทำบุญ ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก/วัดได้จัดเตรียมเครื่องสักการบูชาไว้ให้บูชาทำบุญอย่างพอเพียง ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก/วัดไม่ได้กำหนดราคาในการทำบุญทุกอย่างตามกำลังศรัทธา ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก/วัดได้จัดโรงทานบริการอาหาร น้ำดื่ม ไว้สำหรับบุคคลที่เข้ามาทำบุญอยู่เสมอ ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก/วัดมีการจัดฝึกอบรมปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องมีการเชิญชวนพุทธศาสนิกชนเข้าร่วมปฏิบัติธรรม ความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก/วัดมีพระนักเผยแผ่ด้านศาสนธรรมพระธรรมคำสั่งสอนมากและมีการปฏิบัติธรรมอยู่ตลอด ความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก/พระนักเผยแผ่ได้สอนการปฏิบัติธรรมรักษาศีล และภาวนาให้ถือปฏิบัติอยู่ตลอด ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก/การฟังธรรมแล้วนำมาปฏิบัติทำให้จิตใจได้รับความสุข และเกิดการ เลิก ละ อบายมุขต่างๆ ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก/ในหลักธรรมคำสั่งสอนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ ในชีวิตได้อย่างดีงาม ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก/ท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมการปฏิบัติธรรมของวัดเสมอมา ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง/ท่านได้ปฏิบัติธรรมแล้วความคาดหวังที่จะประสพสุขในอนาคตนั้นมียู่ระดับ ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก/ท่านมีความศรัทธาต่อวัดอุดมกล เจริญ (พระพุทธโสธรฯ) หรือรูปเหมือนเจ้าอาวาส และอื่นๆ ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก/ท่านได้ เช่า ชื่อ วัดอุดมกล เจริญ (พระพุทธโสธรฯ) และอื่นๆไว้บูชาตามความศรัทธา ความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก/รวมความคิดเห็นมิติการทำบุญและปฏิบัติธรรมอยู่ในระดับมาก

6. ข้อเสนอแนะ (Recommendations)

ข้อเสนอแนะโดยภาพรวม (พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และพุทธศาสนิกชนทั่วไป) เชนนโยบาย ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้หลายประการผู้วิจัยได้รวบรวมนำมาประมวลเพื่อสรุปทั้งหมดโดยจัดทำเป็นข้อ ๆ เรียงลำดับจากผู้ที่ให้ข้อเสนอแนะจากจำนวนมากไปหาน้อย ดังนี้

1. วัดควรปลูกต้นไม้ให้มาก ๆ เพื่อเป็นที่หลบแดดแก่ผู้ไปสักการบูชาของคหฺลวงพอ และเที่ยวชมพระอุโบสถหลังใหม่ ตลอดทั้งเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ (จำนวน 17 คน)
2. ในการบริหารและการพัฒนาวัด วัดควรมีความสามัคคีภายในองค์การวัดเพื่อเป็นที่จรรโลงจิตใจให้เหมาะสมกว่านี้ (จำนวน 12 รูป)
3. การบริหารและการพัฒนาวัด อยากให้ปรับด้านการบริหารให้เที่ยงธรรมเป็นกลางแบบตรงไปตรงมาไม่มีอะไรแอบแฝง (จำนวน 8 คน)
4. การบริหารควรมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นได้ และมีเหตุผล (จำนวน 7 รูป)
5. การบริหารสมควรให้มีคณะกรรมการทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายฆราวาสเท่า ๆ กัน และ/หรือ กำหนดสิทธิให้กับเจ้าอาวาสเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดในที่ประชุม (จำนวน 7 คน)
6. วัดควรจัดหาม้านั่งมาตั้งไว้ให้พอเพียงต่อความต้องการของผู้มีจิตศรัทธา (จำนวน 6 คน)
7. ปรับปรุงห้องน้ำให้สะอาด (จำนวน 5 คน)

8. วัดควรจัดสถานที่จอดรถให้เพียงพอ (จำนวน 5 คน)
9. การจัดสร้างถาวรวัตถุบางอย่างยังไม่จำเป็นเท่าใดนัก เพราะมีพอใช้อยู่แล้ว (จำนวน 5 คน)
10. การสร้างวัดอุ้มงคงไม่ควรที่จะออกบอ่ยในแต่ละรุ่น ถ้าจะออกควรเป็นบางครั้งบางคราว ที่มีโอกาสที่สำคัญ (จำนวน 5 คน)
11. วัดควรจัดสรรงบประมาณการศึกษาทุก ๆ ด้าน ทั้งฝ่ายพระปริยัติธรรมและทั้งฝ่ายปริยัติสามัญให้เพียงพอทุกแผนกและทุกฝ่ายอื่น ๆ ที่ยังขาดงบประมาณ เช่น อาหารกลางวันหรืออาหารเพล ไม่พอฉันต้องการให้เพิ่มมากกว่านี้ ต้องการให้ถวายน้ำปานะตอนเย็นด้วย และต้องการให้สนับสนุนการศึกษาแผนกธรรมบาลีสำหรับพระภิกษุ สามเณร รูปใดสอบผ่านควรจัดทุนให้เหมือนเดิมไม่ควรลดทุนการศึกษา (จำนวน 5 รูป)
12. ควรจัดสถานที่และขยายเพิ่มเติมมีม้านั่งให้เพียงพอ (จำนวน 4 คน)
13. ห้องน้ำและน้ำดื่ม ควรมีให้เพียงพอสะดวกและสะอาด (จำนวน 4 คน)
14. วัดควรจัดฝึกอบรมแก่พนักงานที่ให้บริการในวัดบ้าง เพื่อให้เกิดการบริการที่ดีเป็นมิตรที่ดีต่อกัน (จำนวน 4 คน)
15. การบริการด้านบุชชา เช่น ชื้อ วัดอุ้มงคงผู้ให้บริการควรมียิ้มแย้ม พูดจาทักทาย เชิญชวนให้ข้อมูลในด้านการจัดสร้างแต่ละรุ่น แต่ละปี เพื่อตอบสนองให้กับผู้รับบริการ (จำนวน 4 คน)
16. ในด้านการประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ทั้งให้ความสะดวก และให้ข้อคิด แนะนำต่าง ๆ ควรพูดจาให้ไพเราะ เหมาะสมกับหลักการประชาสัมพันธ์ (จำนวน 3 คน)
17. วัดควรจัดระเบียบให้ร้านค้า ร้านอาหารต่าง ๆ คือ ไม่คิดค่าอาหารแพงเกินไป ไม่แย่งลูกค้ากัน และอาหารควรสะอาดไม่มีกลิ่นเหม็น ร้านค้าต่าง ๆ ควรจัดให้มีทางเดินได้ และไม่ทำสกปรก (รักษาความสะอาด) (จำนวน 3 คน)
18. วัดควรมีพนักงานมากกว่านี้ เพื่อให้บริการทั่วถึง (จำนวน 3 คน)
19. การเผยแผ่ศาสนาธรรม ควรมีกองทุนสนับสนุนแก่พระธรรมวิทยากร หรือกองทุนสำหรับพระภิกษุ สามเณรผู้เผยแผ่ศาสนาธรรม ศีลธรรม จริยธรรม เป็นต้น (จำนวน 3 รูป)
20. กรณีเร่งด่วนวัดควรจัดงบประมาณอนุมัติในบางส่วนให้กับงานในแต่ละแผนกไปก่อนเพื่อความสะดวกและทันต่อเหตุการณ์ (จำนวน 2 รูป)
21. การจัดสร้างถาวรวัตถุควรหยุดในการดำเนินงานก่อนเพราะบางอย่างยังใช้การได้ดีอยู่ไม่ควรทำลายแล้วสร้างใหม่เพราะเปลืองงบประมาณโดยไม่จำเป็น (จำนวน 2 รูป)
22. อยากให้ผู้บริหารเหลียวแลสานต่อในการก่อสร้างเขื่อนหน้าพระอุโบสถติดกับแม่น้ำบางปะกงที่ยังสร้างไม่เสร็จ (จำนวน 2 รูป)
23. ถนนเข้า-ออกวัด ควรมียามดูแลให้เป็นระเบียบ (จำนวน 2 คน)
24. สถานที่จอดรถสมควรตีเส้นแนวบอกให้ชัดเจนและถนนทางเข้าโรงเจที่จอดรถหลังโรงเจควรจัดให้ดีขึ้น (จำนวน 1 คน)

25. จุดบอกตำแหน่งสถานที่ต่างๆ และป้ายบอกทางหรือลูกศรชี้ควรทำให้ชัดเจน (จำนวน 1 คน)

26. วัดควรดูแลเอาใจใส่ในส่วนของวัดอุ้มงคล เช่น พระพุทธรูปบางองค์อาจมีการปลุกเสกหรือไม่ปลุกเสก พุทธศาสนิกชนเข้าบูชาไปอาจต้องค้ำที่ยังไม่ปลุกเสก ถือว่าทางวัดยังขาดการดูแลเอาใจใส่ในเรื่องการให้บริการแก่พุทธศาสนิกชน (จำนวน 1 รูป)

จากข้อเสนอแนะของผู้ให้ข้อมูลจากกลุ่มต่างๆ ดังที่กล่าวข้างต้นเหล่านั้น ผู้วิจัยเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อที่จะให้องค์การวัดพัฒนามากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ ทั้ง 3 ด้าน คือด้านการสร้างถาวรวัตถุและวัดอุ้มงคล ด้านศาสนศึกษา และด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเสนอแนะเพิ่มเติมให้แก่องค์การวัดโสธรวรารามวรวิหารเพื่อที่จะได้นำพาองค์การให้ถึงจุดหมายและมีประสิทธิภาพให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีดังต่อไปนี้

6.4 ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย (เชิงปฏิบัติ)

6.4.1 ในการบริหารและการพัฒนาวัดทั้ง 3 ด้าน ควรให้ความสำคัญสนับสนุนและสืบสานต่อการพัฒนาเพื่อประโยชน์ขององค์การวัดที่จะทำหน้าที่ให้ครบองค์ประกอบ เช่น

1. การสร้างถาวรวัตถุและวัดอุ้มงคล วัดควรประชุมปรึกษาหารือกันภายในองค์การก่อน เพื่อสมาชิกขององค์การวัดมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง

2. ในด้านการศึกษา (การศึกษา) ควรจัดให้มีกิจกรรมนอกสถานที่บ้างในบางโอกาส เช่น จัดทัศนศึกษา ศึกษาดูงานนอกสถานที่ ที่เกี่ยวข้องโบราณวัตถุในสถานที่ต่างๆ และเพิ่มทุนให้การศึกษาศึกษา

3. การเผยแผ่ศาสนาธรรม ควรจัดเป็นทีมหรือเป็นคณะของพระธรรมวิทยากรให้มั่นคงและชัดเจนและควรมีงบประมาณสนับสนุน

4. สำหรับหลักการบริหารขององค์การวัดตามแบบทฤษฎีของชาวตะวันตก สมควรที่จะนำเอามาปรับใช้ภายในองค์การวัดได้เช่นกัน ซึ่งภายในองค์การวัด (เป็นองค์การสาธารณชน) มีการบริหารหลายๆ แผนกเช่นเดียวกัน กับองค์การเอกชนทั่วไป แต่การบริหารภายในองค์การวัดนั้นมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาในด้านร่างกายและจิตใจ (ไม่ได้มุ่งผลกำไรแต่ตามกำลังความศรัทธา) เป็นการฝึกฝนอบรมให้บุคลากรที่มาอยู่รวมกันเป็นจำนวนมากมีความเข้มแข็งรู้จักความอดทนในทางด้านสภาพจิตใจที่มีปัญหาอุปสรรคต่างๆ รู้จักคิดพิจารณาหาเหตุผลตามทำนองคลองธรรมให้เห็นแจ้งกับสภาพความเป็นจริง ซึ่งการบริหารภายในองค์การวัดจึงจำเป็นต้องใช้จุดปัจจัยเครื่องสนับสนุนหลายๆ อย่างเช่นเดียวกัน ดังนั้น การนำเอาทฤษฎีของชาวตะวันตกมาปรับใช้ภายในองค์การวัดก็เหมาะสมในบางส่วนก็เพื่อที่จะทำให้เกิดความพร้อมและความสะดวกภายในองค์การวัดในยุคสมัยปัจจุบัน เพื่อให้บุคลากรปฏิบัติงานให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายต่อไป

5. องค์การวัดเป็นองค์การเพื่อการเผยแผ่ศาสนาธรรมต่างๆ เป็นหลักของพุทธบริษัทสี่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงจำเป็นเช่นเดียวกันที่จะนำเอาทฤษฎีการบริหารแบบพุทธศาสตร์มาใช้ เพราะ

เป็นทฤษฎีต้นแบบหลักของการบริหารภายในองค์การวัดที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ให้พุทธสาวกได้ประพฤติปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดความสามัคคีสงบสุขภายในหมู่คณะและให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันโดยได้อนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์ได้ปกครองกันเอง เมื่อมีความสงสัยในเรื่องใดจึงเข้าเฝ้าสอบถามในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้คลายความสงสัยได้ เสมอเหมือนการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่นำเอาหลักธรรมมาปรับใช้ในบุคคลหมู่มาก จึงเป็นการปกครองในระบบธรรมาธิปไตย คือ เอาธรรมเป็นใหญ่ เอาธรรมมาปกครองคณะสงฆ์ เพื่อให้เกิดความสงบสุข และพระพุทธเจ้าได้จัดตั้งพระภิกษุผู้ที่มีความสามารถในด้านต่างๆ ที่มีความเหมาะสมและสมควรที่จะรับหน้าที่ช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ได้แต่งตั้งพระสาวกเบื้องซ้ายและพระสาวกเบื้องขวา เพื่อทำหน้าที่ช่วยดูแลพระภิกษุสงฆ์แทนพระองค์ในบางส่วน เป็นการกระจายอำนาจให้รับผิดชอบในหน้าที่และลดการสั่งการจากเบื้องบนลงมาถึงผู้อยู่ภายใต้บังคับบัญชา เป็นการบริหารแบบธรรมาธิปไตยภายในองค์การสงฆ์ ที่พระพุทธเจ้าเป็นประธาน เพื่อให้เกิดความสงบสุขในหมู่คณะสงฆ์ ที่มีจำนวนมาก

ดังนั้น การบริหารภายในองค์การวัดโสธรวรารามวรวิหารได้อาศัยทฤษฎีของชาวตะวันตกมาปรับใช้ภายในองค์การวัดทำให้องค์การวัดมีการพัฒนาและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แต่ด้วยองค์การวัดเป็นองค์การในด้านการเผยแผ่ศาสนาจำเป็นต้องนำเอาทฤษฎีพระพุทธศาสนา หรือการบริหารแบบพุทธศาสตร์มาเสริมเพื่อความแข็งแกร่งของการบริหารภายในองค์การวัดและเพื่อให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องสืบไป

6.4.2 ตามทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์ ของ POSDCORB ที่มีอยู่แล้วนั้นดูเหมือนไม่เพียงพอผู้วิจัยเห็นควรรวมเอานโยบาย (Polity) และอำนาจของการบริหาร (Authority) เข้าไปรวมกันด้วย เรียกว่า “PAPOSDCORB” ตามที่ ดร.ชูป กาญจนประกร (อ้างใน ฝ่ายปริยัติปริทัศน์, 2528:4) เคยเสนอว่าหน้าที่ของนักบริหารน่าจะมีมากกว่า 7 ประการ ตามที่ กุลิศค์ ได้เสนอไว้ก่อน นอกจากนี้องค์การวัดเป็นองค์การของส่วนรวม (องค์การสาธารณชน) ควรเอาหลักการบริหารทางพระพุทธศาสนามาเสริมในหลักการบริหารทฤษฎีของชาวตะวันตกด้วยดังที่กล่าวแล้ว คือหลักการบริหารตามทฤษฎีพระพุทธศาสนามาใช้ด้วยซึ่งมีรูปแบบของการบริหารในโลกนี้ตามหลักพระพุทธศาสนามี 3 ประการ คือ

1. อัตตาธิปไตยโดยถือ ตนเอง ความคิดของตนเป็นใหญ่ตลอดจนถึงเอาประโยชน์ของตนเป็นใหญ่

2. โลกาธิปไตย ถือเอาโลกเป็นใหญ่ ถือความนิยมของชาวโลกเป็นสำคัญไม่มีหลักการแน่นอน กระทำการบริหารด้วยการเอาใจหมู่มชน หรือกลุ่มชน หรือบริหารด้วยความเกรงกลัว ไม่เป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจ

3. ธรรมาธิปไตย ถือ ความถูกต้องเป็นใหญ่ โดยอาศัยหลักความจริง ความมีเหตุผลการจะทำอะไรจะต้องศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์ข้อเท็จจริงเสียก่อน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมและการรับฟังอย่างกว้างขวางแล้วพิจารณาอย่างเต็มสติปัญญาจะมองเห็นได้ว่าการบริหารดังกล่าวเป็นความชอบธรรมและเพื่อผลประโยชน์อันชอบธรรมของบุคคลในหมู่คณะ

วัดโสธรวรารามวรวิหาร สมควรยึดแนวทางการบริหารตามหลักธรรมาธิปไตย คือ ความถูกต้อง เป็นใหญ่ ซึ่งสามารถใช้ร่วมกับหลัก POSDCORB ของ ลูเทอร์ กูลิคค์ โดยเฉพาะในเรื่อง ของความ ชัดแย้งที่มีความเห็นไม่ตรงกันภายในองค์การวัดซึ่งยังเป็นจุดอ่อนของวัดโสธรฯ ดังตัวอย่าง การจัดการ แผนยุทธศาสตร์ตั้งแต่การวางแผนยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการ และการดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ ในการเผยแผ่ศาสนา ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1. แผนยุทธศาสตร์ เชิงรุก พระพุทธองค์ทรงใช้ช่วงเวลานอกพรรษา ระยะเวลา 9 เดือน ด้วยแผนปฏิบัติการดำเนินด้วยเท้าเปล่าเข้าไปในชุมชนทุกหนแห่ง พร้อมเผชิญทุกปัญหา และทรงแสดง ให้เห็นว่าด้วยธรรมะที่พระองค์มีจะสามารถแก้ปัญหาทุกอย่างได้ ทำให้ผู้คนเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ฉะนั้นวัดโสธรวรารามวรวิหาร ควรจะมีกิจกรรมฝึกอบรมให้แก่พระภิกษุ สามเณร เกี่ยวกับหลักสูตรค ุกรรมฐานที่ขัดเกลากอปรมาธิจิตให้เป็นสมาธิ (จิตใจแน่วแน่มั่นคง) เป็นอยู่อย่างมีสติ (ความรู้ตัวระลึกได้) ซึ่งทำให้รู้จักจิตใจของตนมากยิ่งขึ้นโดยการจัดตั้งค ุกรรมฐานจาริกไปในสถานที่ต่าง ๆ ตามจังหวัด ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาในด้านจิตใจได้รู้จักธรรมชาติและสถานที่ในแต่ละจังหวัดนั้น ๆ ที่ได้เข้าไป สัมผัสกับบรรยากาศ มีความประทับใจและถือว่าเป็นประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมค ุกรรมฐานตามข้อวัตรที่ได้ประพฤติปฏิบัติมาเพื่อขัดเกลากจิตใจของตนไม่ให้ความโลภ ความโกรธ ความหลง กำเริบมากขึ้น

2. แผนยุทธศาสตร์ เชิงรับ พระพุทธองค์ทรงใช้ในช่วงเข้าพรรษา ระยะเวลา 3 เดือน ด้วยการให้พระภิกษุสงฆ์จำพรรษา ณ วัดใดวัดหนึ่ง เพื่อการทบทวนความรู้และการปฏิบัติ มีการสวด ปาฏิโมกข์ (ทบทวนการถือปฏิบัติในศีล) และให้การศึกษาอบรม เป็นระยะ ๆ รวมทั้งทบทวนผลของ การดำเนินการที่ผ่านมา และด้วยรากฐานของการตรวจทบทวนนี้ได้ทำให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎก ซึ่งได้กระทำหลายครั้งภายหลังพระพุทธองค์ปรินิพพาน ฉะนั้นวัดโสธรวรารามวรวิหาร ควรจะมีกิจกรรม ฝึกอบรมให้แก่พระภิกษุ สามเณร เกี่ยวกับศิลปะการเผยแผ่ เช่น อบรมในด้านนักเทศน์ วาทีศิลป์ พระธรรมวิทยากร การนำเอาความสามารถปฏิภาณของตนมาเผยแผ่ รวมทั้งนำเอาสื่อที่ทันสมัย (ภาพยนตร์ละครเรื่องสั้น สิ่งตีพิมพ์ ข่าวเหตุการณ์ต่าง ๆ) ที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับสังคมปัจจุบัน และ สารคดีมีประโยชน์มาขยายอธิบายความให้รับรู้และเข้าใจถึงปัญหาต่าง ๆ เพื่อร่วมด้วยช่วยกันหาวิธี ป้องกันและแก้ไข

3. แผนยุทธศาสตร์ เชิงสมานฉันท์ พระพุทธองค์ทรงใช้องค์คณะบุคคล หรือ องค์สงฆ์ (คณะสงฆ์) ในการคิดและตัดสินใจ พร้อมทรงแนะนำให้มีการประชุมร่วมกันเป็นนิจ เริ่มทำกิจธุระข้อวัตร กิจกรรมพร้อมกัน เลิกพร้อมกัน เป็นต้น ยุทธศาสตร์การสอน ก่อนสอนพระองค์ต้องรู้จักผู้เรียน รู้วาระจิต (ทรงจำแนกระดับบุคคลตามระดับของดอกบัว 4 เหล่า) และรู้ปัญหาของแต่ละคนแล้วจึง เลือกว่าข้อธรรมให้เหมาะสมกับแต่ละคน ซึ่งจะนำไปสู่การที่ผู้นั้นสามารถแก้ปัญหาให้ตนเองได้ (พระองค์ไม่แก้ปัญหาให้ แต่สอนให้แก้ปัญหาด้วยตนเอง) คือ สอนให้คิดเอง ทำเอง แก้ปัญหาเอง ด้วยการให้เข้าถึงอริยสัจ 4 นั้นเอง ซึ่งเป็นหลักการบริหารภายในองค์การวัดที่พระพุทธเจ้าได้วาง

หลักการเอาไว้ และเหมาะสมที่จะนำมาบริหารภายในองค์การวัดในปัจจุบันเพื่อดำเนินการตามรอยพระพุทธรูปปฏิบัติไว้ และเพื่อการพัฒนาภายในองค์การวัด และเพื่อความสามัคคีในหมู่คณะสงฆ์ด้วย ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนไป ฉะนั้นวัดโสธรวรารามวรวิหาร ควรจะมีหลักการบริหารที่ทำให้เกิดความสมานฉันท์ ความสามัคคีภายในองค์การวัด โดยนำเอาหลักธรรม สาราณียธรรม 6 คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงซึ่งกันและกันเป็นธรรมสำหรับบุคคลที่อยู่ร่วมกันเป็นหมวดเป็นหมู่ เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรัก ความเคารพ การสงเคราะห์ การไม่วิวาท ความสามัคคีและเอกภาพ ภายในหมู่คณะเหล่านั้น มี 6 อย่าง คือ

3.1 การตั้งกายกรรม (ตัวของตน) ที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3.2 การตั้งวจีกรรม (ปาก/คำพูด) ที่ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยเหลือชวนช่วยในกิจการ การงานบุคคลอื่นด้วยวาจา

3.3 การตั้งมโนกรรม (ใจ) ที่ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนมนุษย์คิดช่วยเหลือธุรกิจญาติมิตรและสัมพันธ์อื่น ๆ ด้วยความหวังดี ปราศจากอคติ

3.4 เป็นผู้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันลาภที่ตนได้มาโดยชอบธรรมแก่บุคคลที่ควรให้

3.5 มีศีล มีธรรมเสมอกับเพื่อนมนุษย์เหมือนกับญาติมิตร ประพฤติสุจริตทั้งต่อหน้าและลับหลังไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของผู้อื่น

3.6 มีความเห็นดีเห็นงามร่วมกับผู้อื่น คือ เห็นชอบตามทำนองคลองธรรมร่วมกับผู้อื่น ผู้มีคุณธรรม 6 ประการนี้ ได้ชื่อว่า เป็นคนมีจิตใจสูง มีจิตใจเป็นธรรม เป็นผู้มีความหวังดีต่อเพื่อนมนุษย์ยอมเป็นที่รักที่นับถือของมวลมนุษย์ทั้งหลาย ซึ่งจะนำมาแห่งความสามัคคีภายในองค์การและในหมู่คณะได้

6.4.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาเจ้าอาวาสทุกรูปในการบริหารงานภายในวัด
2. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาศาสนสถานสำหรับเป็นแนวทางการบริหารของเจ้าอาวาสที่จะพัฒนาวัด

3. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาในด้านจิตใจของอุบาสก อุบาสิกา ที่ได้เข้ามาประพฤติวัตรปฏิบัติธรรมในวัด

4. ควรศึกษาพุทธศาสนิกชนที่ได้เข้ามาปฏิบัติธรรมในวัดเพื่อให้เกิดการพัฒนาในด้านจิตใจที่ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อวัด

5. ควรศึกษาอุบาสก อุบาสิกา และพุทธศาสนิกชนว่ามีความศรัทธาและมีปัจจัยใดที่จะส่งเสริมให้องค์การวัด สืบทอดปัจจัยให้อยู่ยืนยาวได้

6. ควรศึกษาสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกขององค์การวัดที่จะนำไปให้เกิดการพัฒนาวัดตามหลักการบริหารแบบพุทธศาสตร์

7. สิ่งที่น่าพิจารณาต่อไปคือ การเลือกกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามควรให้เกิดความหลากหลายตามสถานที่หรือสถานการณ์ต่างๆโดยอาจเป็นกลุ่มของแม่บ้าน พนักงานของบริษัท-ห้างร้าน ข้าราชการ ในหน่วยงานต่างๆ ออกไปอีก คำตอบที่ได้น่าจะเป็นประโยชน์ต่อวัดมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2548). *สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จิราภรณ์ สว่างเนตร. (2544). *ทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิระวัตร กุลละวณิชย์. (2551). *บันทึกการก่อสร้างพระอุโบสถวัดโสธรฯ งานสมโภชพระอุโบสถ วัดโสธรวรารามวรวิหาร. (พิมพ์ครั้งที่ 2)* กรุงเทพฯ: ที่ จี บี พี เซ็นเตอร์ จำกัด.
- ดุขญา จินดาวัฒน์. (2551). *การศึกษาการบริหารจัดการตามแนวความคิดการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์การ ของสายสนับสนุนคณะ กรณีศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล.*
- ธนิต โพธิ์กลาง. (2552). *ความลึกลับของวัตถุแห่งความเชื่อ. ศิลปนิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาศิลปบัณฑิต, ภาควิชาจิตกรรม คณะจิตกรรมประติมากรรมและการพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.*
- บุญทัน ดอกไธสง. (2528). *การบริหารเชิงพุทธ. (กระบวนการทางพฤติกรรม)*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์
- บุญศรี พานะจิตต์ และศรีนวล ลักกิตโร. (2545). *ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณี วัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. พิมพ์ครั้งที่ 2.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Dusutoy, Peter. (1962). *The organization of a community development program London:* Oxford University Press.
- Sparu, R.K. (1977). *Administrative development.* Panjab: Panjab University.
- Wasin Indasara. (2523). *Theravada Buddhist principles: The four noble truths.* Bangkok: Mahamakut Buddhist University.

วารสารวิทยบริการ

การบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหารฯ

ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๕

กรกฎ โสภาสเจริญมงคล

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-ฉายา-นามสกุล พระ กรกฎ (เขมปญโญ) โสภาสเจริญมงคล
 วัน เดือน ปี เกิด วันจันทร์ ที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2517
 ภูมิลำเนา 104 หมู่ 3 บ้านไทรโยง ตำบลกระสัง อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์
 อยู่จำพรรษา วัดป่าชัยรังสี ตำบลบ้านเกาะ อำเภอมือง จังหวัดสมุทรสาคร

ประวัติการศึกษาปริยัติสามัญ

ปีการศึกษา พ.ศ. 2543 ได้รับประกาศนียบัตรมัธยมศึกษาตอนต้น จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
 จังหวัดบุรีรัมย์
 ปีการศึกษา พ.ศ. 2545 ได้รับประกาศนียบัตรมัธยมศึกษาตอนปลายจากศูนย์การศึกษา
 นอกโรงเรียนจังหวัดบุรีรัมย์
 ปีการศึกษา พ.ศ. 2550 ได้รับปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์
 (รัฐศาสตร์การปกครอง) จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ อำเภอสามพราน
 จังหวัดนครปฐม

ประวัติการศึกษาฝ่ายปริยัติธรรม

ปีการศึกษา พ.ศ. 2545 สอบได้นักธรรมชั้น เอก

ประวัติการทำงาน

ปี พ.ศ. 2552 เป็นครูพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียน สอนระดับชั้น ป.1 และ ป.2
 โรงเรียนบ้านปลายคลองน้อย อำเภอกะทู้มแบน จังหวัดสมุทรสาคร
 และสอนระดับชั้น ม.3/3 และม.6/2 โรงเรียนสมุทรสาครวุฒิชัย อำเภอมือง
 จังหวัดสมุทรสาคร
 ปี พ.ศ. 2553 เป็นครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สอนระดับชั้น ป.1 และ ป.2
 โรงเรียนบ้านปลายคลองน้อย อำเภอกะทู้มแบน จังหวัดสมุทรสาคร
 และสอนระดับชั้น ม.3/3 และม.6/2 โรงเรียนสมุทรสาครวุฒิชัย
 อำเภอมือง จังหวัดสมุทรสาคร
 ปี พ.ศ. 2554 เป็นครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สอนระดับชั้น ม.5/3 และ ม.5/2
 โรงเรียนสมุทรสาครวุฒิชัย อำเภอมือง จังหวัดสมุทรสาคร
 การติดต่อ โทรศัพท์ 084 5408 414 E-mail: kung.99@live.com
